

„...Marx, Engels, Proudhon, Bakunin stb. könyveit valósággal mohó falánksággal kapkodja az olvasók tábora” – Könyvtárügy a Tanácsköztársaság időszakában ^[1]

„A dohos magyar könyvtárügy újáteremtését ott kell elkezdni, hogy friss könyvtáros-anyagot neveljünk egy olyan foglalkozás számára, mely Tanácsmagyarországban már nemcsak mellékfoglalkozás, hanem életpálya. Nagy jövőjű, nagy hivatású, embernevelő mesterség. [...] Szomorú mosolyra talált volna, aki a könyvtárosideált az embernevelő, a tudós és társadalmi harcos lelkiületéből akarta volna kiformálni. A magyar proletárállam könyvtárosainak lelkiületét pedig ebből a három elemből kell kiteremteni, ha azt akarjuk, hogy a fiatal magyar könyvtárügy ne a halott könyvek állóvizét terjessze szét, hanem ha azt akarjuk, hogy minden könyvtárpalota és minden kölcsönzőállomás a környék kultúréletének pezsgő centruma legyen” – fogalmazta meg a Fáklya című lap 1919. május 4-i cikkében a könyvtáros szakmával kapcsolatos véleményét.

1919. március 21-én kikiáltották a Magyarországi Tanácsköztársaságot, mely szovjet típusú államberendezkedése révén gyökeres szakítást jelentett a korábbi évszázadok állami és alkotmányos rendjével. [1] Megkezdődött az államosítás: szocializálták a lakóházakat, a boltokat, az üzemeket, az áruházakat, az iskolákat, a színházakat, a mozikat, a könyvtárakat, a múkincseket, a közép- és nagybirtokokat. A magántulajdon elvétele a korábbi tulajdonosokat (arisztokrácia, papság, nagypolgárság) az új rendszer ellenségévé tette. A földosztás elmaradása révén pedig a parasztság is egyre inkább kiábrándult és fokozatosan szembehelezkedett az új rendszerrel. Mindezek mellett a proletárdiktatúra leginkább a munkásosztálynak kedvező szociális és művelődéspolitikai intézkedéseket is végrehajtott, melyek egyértelműen az érintett területek megreformálását szolgálták. S éppen ennek köszönhető, hogy sok progresszív értelmiségit tudott maga mögé állítani, akik tevékenységükkel támogatták e kezdeményezések megvalósulását.

A magyarországi könyvtárügy átszervezésének és megreformálásának első lépései már a Tanácsköztársaság hatalomra jutása előtt, 1919 februárjában megkezdődtek. Ekkor folytatott ugyanis megbeszéléseket a későbbi közoktatásügyi népbiztos, Lukács György, [2] a kommunista párt egyik vezetőjeként Szabó Ervin két tehetséges könyvtári munkatársával, Dienes Lászlóval [3] és Kóhalmi Bélával. [4] Egyeztetéseik után készítették el a tervezett könyvtárügyi programot, melyben többek között olyan alapfogadatok jelentek meg, mint a könyvtárügy központosítása, a közművelődési könyvtárhálózat kiépítése, könyvtáros-nemzedék kiképzése, egy országos könyvtári iroda létrehozása. [5]

Lukács György

A proletárdiktatúra könyvtárpolitikája a Közoktatásügyi Népbiztosság ügyköre alá tartozott, így az erre a területre vonatkozó intézkedésekben, döntésekben Lukács György közoktatásügyi népbiztos és helyettese, Fogarasi Béla [6] játszott fontos szerepet. Valójában azonban ezért a területért a március 30-án könyvtárügyi megbízottnak kinevezett Dienes László és helyettese, Kóhalmi Béla volt felelős. A két könyvtári szakember 1919-ben fiatal, 30–35 éves volt, szakmailag nagyon felkészült és ideológiailag elhivatott, ily módon alkalmasnak bizonyultak a kommunista könyvtárpolitika vezető posztjainak betöltésére. [7]

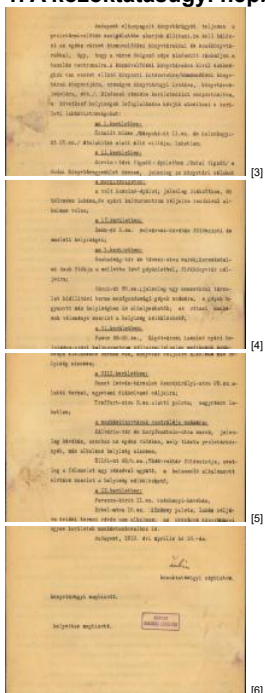
Dienes László

Székhelyüket kezdetben – megfelelő épület hiányában – korábbi munkahelyükön, a Fővárosi Könyvtárban rendezték be. Ez kiderül abból is, hogy az 1919. március 29-én kiadott, a köztulajdonba vett palotákban, egyesületi helyiségekben talált könyvgyűjtemények bejelentéséről szóló rendelet értelmében ezeket itt kellett bejelenteni, illetve az április 2-i rendelet szerint a vidéki munkás- és katonatanácsoknak ide kellett fordulniuk minden könyvtári kérdésben.[8]

Az 1919. április 28-án kiadott alaprendelet – Rendelet a könyvtárak államosításáról, az Országos Könyvtárügyi Tanács és az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet felállításáról – kimondta, hogy „az ország lakosságának könyvvvel s a könyvhöz vezető segédeszközökkel (bibliográfiák, katalógusok stb.) való ellátását állami feladatnak tekint. Ezért tehát köztulajdonba és kezelésbe vesz minden tudományos és közművelődési könyvtárat, amennyiben az a hivatali kézikönyvtár kereteit meghaladja.”[9] Ennek alapján az összes közművelődési intézmény, tanintézet, hivatal, egyház könyvtára köztulajdonná vált. A tudományos és közművelődési könyvtárügy központosított ellátása és irányítása céljából felállították az Országos Könyvtárügyi Tanácsot és ennek segédszervét, az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézetet, utóbbi szervezeti szabályzatát azonban csak az utolsó pillanatban, 1919. július 30-án hirdették ki. A rendelet 3. §-a arról is döntött, hogy a fővárosban és vidéken működő tanácsok kebelén belül alakult művelődési osztályok, ha szükségesnek mutatkozik, külön könyvtári alosztályokat alkossanak, melyek az adott, helyi könyvtárak ügyeit intézik.[10]

A Tanácsközletársaság az általános műveltség emelése terén kiemelten fontos szerepet szánt a tudományos és szakkönyvtáraknak, valamint a közművelődési könyvtáraknak. A kifejezetten közművelődési céllal létrehozott könyvtárak szűk anyagi erőforrással, csekély könyvállománnyal, így művelődési szempontból kis hatékonysággal dolgoztak, pedig éppen az lett volna a feladatuk, hogy odacsalogassák az embereket a könyvespolchoz és eljuttassák a könyveket, a kultúrát azokhoz, akik eddig nem jutottak hozzá vagy nem is igényelték azt.[11] Ennek érdekében széles könyvtárhálózat kiépítését kezdték meg, mely által mindenki számára gyorsan és könnyen hozzáférhetővé válhattak volna az olvasni kívánt könyvek. Budapesten és környékén a közművelődési könyvtárhálózat kiépítését a Fővárosi, időközben Szabó Ervinről elnevezett könyvtárnak kellett megvalósítania, mely 1918-ban csupán öt fiókkal rendelkezett.[12] A bővítésre vonatkozó tervek szerint minden budapesti kerületben létre szerettek volna hozni egy-egy fiókkönyvtárat. Ehhez mindenképpen szükség volt közművelődési fiókkönyvtárak és az ezeket ellátó központi intézetek számára alkalmas épületekre. Éppen ezért 1919. április 18-án a közoktatásügyi népbiztos, Lukács György és a könyvtárügyi megbízottak levélben fordultak a Központi Lakásbiztosághoz. Ahogy fogalmaztak, „Budapest elhanyagolt könyvtárügyét teljesen a proletárművelődés szolgálatába akarjuk állítani,” ezért 23, könyvtári célra alkalmas épületrész (például bank, kávéház, magánpalota) kiutalását kérték.

1. A közoktatásügyi népbiztos átirata a Központi Lakásbiztosághoz könyvtárnak alkalmas épületek lefoglalása tárgyában

Tovább a galéria oldalára

1919. április 18.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–28–72496. – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi Levéltár, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Török iratok – Eredeti, gépett, aláírással.

A budapesti fiókkönyvtári hálózat kiépítésének tervét azonban nagyon kis mértékben tudták csak megvalósítani. A kiigényelt és berendezésre váró fiókkönyvtárak közül mindössze egyet, a Budai Vigadó épületében lévőit sikerült megnyitni 1919. június 24-én.

Budai Vigadó

A vidéki könyvtárhálózat kiépítése a fővároshoz képest kisebb lendülettel folyt. E terület vezetésével *Mihalik József* országos főfelügyelőt bízták meg, aki szintén régi, ismert könyvtári szakember volt. A vidéki Magyarországot érintő első intézkedés értelmében a közoktatásügyi népbiztosság utasította a vidéki munkástanácsokat, hogy addig, amíg részletesebb rendelkezést nem kapnak, foglaljanak le megfelelő helyiségeket a könyvtárak számára.[13] Éppen ehhez kapcsolódóan jelentette például a Nagyváradi Szigligeti Társaság népkönyvtári bizottsága 1919. április 2-án, hogy a karhatalmi vezetőség a népkönyvtárakat lefoglalta, és a jövőben nyilvános könyvtárként fogja ezeket működtetni.

A helyi tanácsok, később művelődési osztályok működésük során csak azokra a rövid tájékoztatásokra támaszkodhattak, amelyeket a megbízottak (Dienes, Köhalmi, Mihalik) az alaprendeletet követően szétküldtek, illetve ami a *Tanácsköztársaság könyvtárügye* című hivatalos lapban megjelent, ugyanis a megbízottak ritkán tudtak vidékre utazni könyvtárszervezés miatt.[14] A levéltári dokumentumok között fennmaradt 1919. július 28-án írt kérvény és az augusztus 1-én kiállított nyílt parancs azt sugallja, hogy a megbízottak és a népbiztosság nem érezték a súlyos politikai változásokat.

2. Dienes László nyílt parancs kiállítását kérvényezi vidéki könyvtárak szervezése céljából

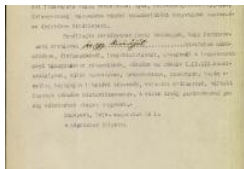
[9]

[Tovább a galéria oldalára](#) [10]

1919. július 28.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–27–173674. – Eredeti, gépelt, aláírással.

3. Dienes László számára kiállított nyílt parancs

[11]

[Tovább a galéria oldalára](#) [12]

1919. augusztus 1.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–27–173674. – Eredeti, gépelt.

Mindezek mellett vidéken több helyen is kezdeményezték könyvtárak felállítását. Pápa könyvtárügyi megbízottja, *Török Mihály* a helyi református főiskola könyvtárát kívánta nyilvános gyűjteménnyé fejleszteni, Győrben *Polgár Imre* egyesítette a Kereskedelmi és Ügyvédi Kamara könyvtárát a városi könyvtárral. Kaposváron *Neubauer Ferenc* vett át a megyei könyvtár részére könyveket a helyi kaszinóktól, társasköröktől, szabadkőműves páholytól. Mihalik József működése során részletes terveket dolgozott ki számos vidéki város könyvtárának megszervezésére, ezek azonban a proletárdiktatúra bukása miatt már nem tudtak megvalósulni.

[15]

A Tanácsköztársaság időszakában a könyvkiadás fő feladata volt, hogy minél több emberhez eljusson a kultúra, a műveltség és az ezt hordozó könyvek. Ennek megfelelően számos helyen létesítettek könyvtárak helyeket. Emellett meghatározták a kiadásra kerülő művek fontossági sorrendjét is. A komoly papírhányó okán az első és legfontosabb feladat a szocialista politikai művek kiadása, terjesztése volt, illetve az iskolák tankönyvvel való ellátása. Emellett szorgalmazták a világirodalom klasszikusainak (például *Gogol*, *Shakespeare*, *Tolsztoj*, *Balzac*, *Ibsen*, *Dosztojevszkij*) műveinek sorozatban, nagy példányszámban és nagy tömegek számára hozzáférhető áron való megjelentetését.[16] Nevelő hatású, a fiatalok számára szóló ifjúsági könyvek és lapok kiadása is szerepelt a tervek között. A fiatalok megfelelő könyvekkel való ellátása szintén fontos prioritás volt. Ez kiténik az igazságügyi népbiztos 1919. július 1-én a közoktatásügyi népbiztosságnak írt leveléből, melyben az igazságügyi népbiztosság nevelő intézeteinek (budapesti és vidéki szeretetházak, javítóintézetek) megfelelő ifjúsági irodalommal való ellátását kérte. Úgy vélték, hogy „az elhagyott, erkölcsileg veszélyeztetett és romlásnak indult gyermekek és fiatalok nevelésében a »jó könyv«-nek hatványozott szerepe van”. A sikeres átalakító neveléshez megfelelő olvasmányok kellene, ha meg akarják óvni a fiatalokat a „ponyva irodalom” termékeitől és azok hatásaitól.

4. Az igazságügyi népbiztosság nevelő intézeteinek ifjúsági könyvtárral való ellátása tárgyában

[13]

[14]

[15]

[Tovább a galéria oldalára](#) [116]

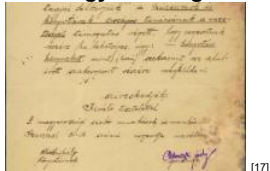
1919. július 1.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–28–158659. – Eredeti, gépelt, aláírással.

A tervezett új vagy fejleszteni kívánt könyvtárakhoz azonban elengedhetetlenül szükséges volt a nagyszámú könyv, melyről a könyvtárügyi megbízottaknak kellett gondoskodniuk. Mivel a papírhány komoly mennyiségű könyv kiadását nem tette lehetővé, így a köztulajdonba vétel okán rendelkezésre álló „kezelés vagy őrizet nélkül maradt vagy bármiként veszélyeztetett magán- és családi könyvtárak”, könyvkereskedések, antikváriumok meglévő anyagából gazdálkodhattak. Emellett felhívást tettek közzé „Könyvet a proletárnak” jelszóval, mely könyvadományozásra buzdított.[17] Mindezek ellenére még így is kevésnek bizonyult a könyvállomány, így nem tudták kielégíteni a leginkább vidéken jelentkező könyv- és könyvtáréhséget. Ehhez kapcsolódóan a helyi művelődési osztályok, könyvtárak, munkásszervezetek, szocialista körök kérvények sorával keresték meg a Közoktatásügyi Népbiztosságot és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsát.

1919. április 20-án a magyarországi szabó munkások és munkásnők szarvasi 31. csoportja a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának vezetőségétől kért könyvtári könyveket és hozzá szükséges szekrényt is.

5. A magyarországi szabó munkások és munkásnők szarvasi 31. csoportjának kérvénye könyvtárra vonatkozóan

[17]

[Tovább a galéria oldalára](#) [118]

1919. április 20.

Jelzet: MNL OL K 737–94–1919. – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi Levéltár, Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

Április 24-én a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa válaszában arról tájékoztatta a szarvasiakat, hogy anyaghiány miatt szekrényrel ellátott népkönyvtárt nem tud adni, de utasította az Athenaeum Rt.-t, hogy az eredetileg frontra szánt szépirodalmi sorozatok egy példányát küldje meg számukra.

6. Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának válasza

[19]

[20]

[21]

[Tovább a galéria oldalára](#) [22]

1919. április 24.

Jelzet: MNL OL K 737–94–1919. – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi Levéltár, Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa – Eredeti, kézzel írt, aláírással

Kiemelten fontosnak tekintették azt a munkát, melyet a Közoktatásügyi Népbiztosság propagandacsoportja végzett a szocialista eszmék írásos és szóbeli terjesztése érdekében. Ennek jegyében megkezdtek a jelentősebb szocialista művek tervszerű fordítását és kiadását. Ekkor jelent meg első alkalommal nagy példányszámban a marxizmus klasszikusainak: Marxnak, Engelsnek, Leninnek néhány műve. Ezekből a könyvekből, olvasmányokból szerzhetett ismereteket a lakosság a marxizmusról, a legtöbb esetben ekkor és ezek által ismerhették meg, hogy melyek a proletárdiktatúra által hirdetett marxizmus alapelvei. Megkezdtek a Tőke magyarra fordítását és kiadták a magyar forradalmárok, elsősorban Kun Béla munkáit.[18] De külön füzetben adták ki Köhalmi Béla: *Mit olvassunk a szocialista irodalomból* című munkáját, amely útmutatást adott az ideológiai képzéshez. A politikai tartalmú klasszikusok mellett, ahogy írta, „a szórakozásra szánt órák számára is meg kell hogy találjuk a megfelelő olvasmányokat”, s ehhez is ajánlott könyveket.[19]

Ez a szellemiség köszön vissza a legtöbb beérkező kérvényben. A vidéki szervezetek hangsúlyozták, hogy az új szellemnek, az új szellemi irányzatnak megfelelő könyveket szeretnének kérni, mivel a nép így ismerheti meg a szocialista eszméket és válhat a proletárdiktatúra támogatójává.

Nagyvárad nyilvános könyvtára 1919. április 16-án kért könyveket, ugyanis, ahogy fogalmaztak: „az az örvendetes jelenség, amely a budapesti könyvtárak forgalmát úgyszólván megakasztja, hogy t.i. az átalakulásnak ebben a nagyszerű korszakában a Marx, Engels, Proudhon, Bakunin stb. könyveit valóságos mohó falánksággal kapkodja az olvasók tábor, a mi könyvtárunkban is észlelhető.” A könyvtár forgalma tehát akkora volt, hogy a témába vágó könyvek vonatkozásában nem tudta kielégíteni az olvasói igényeket.

7. Nagyvárad nyilvános könyvtárának kérvénye könyvigénylés ügyében

[23]

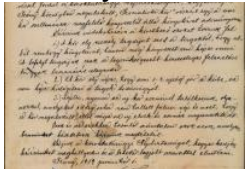
[Tovább a galéria oldalára](#) [24]

1919. április 16.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–5–27–83547. – Eredeti, gépelt, aláírással.

A szőnyi munkástanács művelődési osztálya azért fordult 1919. június 1-én a közoktatásügyi népbiztossághoz, hogy a községben megalakult „Szocialista Kör” részére „*egy a mai kor szellemének megfelelő*” könyvekből álló könyvtárat igényeljen. Kérésüket azzal indokolták, hogy a kör által szedett alacsony tagdíjából nem tudnak könyveket venni, s a tagok létszáma oly nagy, hogy a járatott egy-két újság nem elegendő. „*Lépten, nyomon az új kor eszméivel találkozunk, olyanokkal, amelyeket eddig soha nem hallott falusi nép és most, hogy a kör megalakult, ettől várja az új elvek és eszmék megismertetését.*” Kérvényüket Komárom megye művelődési megbízottja is támogatta.

8. A szőnyi munkástanács művelődési osztály kérvénye könyvtárra vonatkozóan

[25]

[Tovább a galéria oldalára](#) [26]

1919. június 1.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–28–156161. – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

9. Komárom megye művelődési megbízottjának támogató állásfoglalása

[27]

[Tovább a galéria oldalára](#) [28]

1919. június 2.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–28–156161. – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

A Pásztói Iparosok, kereskedők és szellemi munkások szocialista, kommunista pártja 1919. június 30-án írt levelet a közoktatásügyi népbiztosságnak. Az 500 tagot számláló párt komoly közművelődési célokat tűzött ki maga elé, a nép művelését minden eszközzel elő kívánta mozdítani. Ehhez nagy szüksége volt egy könyvtárra, azonban anyagi erőforrások híján nem tudta beszerezni a műveket. A direktorium elnöke a kiutalást közérdekből javasolta.

10. Pásztói Iparosok, kereskedők és szellemi munkások szocialista, kommunista pártjának kérvénye könyvtár ügyben

[29]

[Tovább a galéria oldalára](#) [30]

1919. június 30.

Jelzet: MNL OL K 305–1919–28–158045. – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

A Tanácsköztársaság politikai szellemiségének megfelelő könyveket nemcsak hazai könyvtárak, szervezetek, egyesületek kértek, hanem külföldön működő magyar intézetek is. A Berlini Magyar Tudományos Intézet Collegium Hungaricum 1916-tól hivatalban lévő igazgatója, *Gragger Róbert*[20] 1919 tavaszán levélben kérte a Közoktatási Népbiztosságtól, hogy kiadványait (többek között Kun Béla: *Az egység okmányai*, Lenin: *A proletárdiktatúra*, Hevesi Gyula: *A kommunista világforradalom*, Faragó M.: *Ki a proletár*) és *A Munka* című nyomatos újságot küldjék meg. Véleménye szerint ezekre azért van szüksége, hogy a Németországban élő magyarok is értesüljenek az otthoni politikai és szellemi változásokról, és hogy tájékoztatni lehessen „*az eddig hamisan informált német közönséget is*”.

11. Gragger Róbert levele a Közoktatásügyi Népbiztosságnak

[31]

[Tovább a galéria oldalára](#) [32]

1919. április–május

Jelzet: MNL OL K 305–1919–16–91300. – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

Gragger Róbert

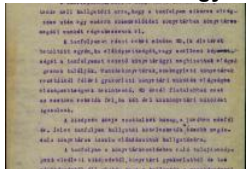
A kérvények nagy száma ellenére 1919. augusztus eleje előtt kevés vidéki szervezet számára tudtak a könyvtárügyi megbízottak könyveket küldeni.

A Tanácsköztársaság időszakában a könyvtárosképzést is fejleszteni kívánták, ugyanis a könyvtárhálózat kiépítése megkövetelte szakképzett könyvtárosok létét, valamint újabb szakképzett könyvtárosok és könyvtári vezetők munkába állítását. Ezt a helyzetet orvosolandó a közoktatásügyi népbiztosság kéthónapos könyvtárosképző tanfolyamot szervezett, leginkább a népkönyvtárak számára. Ennek a területnek a fontosságát a Közoktatásügyi Népbiztosság napilapja, a *Fáklya* 1919. május 4-i cikke hosszan fejtegette, kitérve a könyvtáros életpályára, illetve a művelődéspolitikában betöltött szerepére, s arra, hogy a proletárdiktatúra mit várna el az újonnan kiképzett könyvtárosoktól. „A dohos magyar könyvtárügy újjáteremtését ott kell elkezdeni, hogy friss könyvtáros-anyagot neveljünk egy olyan foglalkozás számára, mely Tanácsmagyarországban már nemcsak mellékfoglalkozás, hanem életpálya. Nagy jövőjű, nagy hivatású, embernevelő mesterség. A könyvtárossághoz a régi rendben menthetetlenül a morózus elvonultság, a szobatudósság és a napi tizenöt katalóguscédulát produkáló horribilis munkateljesítmény képezte tapadt. Ezek körül a pipaszagú könyvtárszobák körül nem támadhatott eleven kultúrélet. Szomorú mosolyra talált volna, aki a könyvtárosideált az embernevelő, a tudós és társadalmi harcos lelkületéből akarta volna kiformálni. A magyar proletárállam könyvtárosainak lelkületét pedig ebből a három elemből kell kiteremteni, ha azt akarjuk, hogy a fiatal magyar könyvtárügy ne a halott könyvek állóvizét terjessze szét, hanem ha azt akarjuk, hogy minden könyvtárpalota és minden kölcsönzőállomás a környék kultúréletének pezsgő centruma legyen. Ha azt akarjuk, hogy úgy égen az emberformáló munka a mi könyvtárosaink kezében, mint ahogy Oroszországban élt a forradalom lelke a földalatti könyvtárak fanatikus könyvtárosainak könyvterjesztő tevékenységében.” [21]

A könyvtárügy vezetői tisztában voltak vele, hogy egy pár hónapos tanfolyam nem lehet megfelelő könyvtári munkaerőt kiképezni, ezért ezt inkább kezdőlépésnek tekintették, és a tervek szerint a tanfolyam résztvevői 1919. szeptembertől a gyakorlaton elért eredmények alapján másfél éves egyetemi képzésben [22] részesültek volna.

1919. április 24-én jelent meg a könyvtárosi tanfolyamról szóló rendelet, mely alapvető célját a következőképpen fogalmazta meg: „A közoktatásügyi népbiztosság az ország közművelődési könyvtárhálózatának kiépítése céljából egyelőre kéthónapos könyvtárosi tanfolyamot szervez, melyet a jövőben a tudományos szakkönyvtárosképzéssel egyetemben az egyetemi oktatás egy tagozata gyanánt fog kiépíteni.” A tanfolyamon részt vehetett minden 20. életévét betöltött személy, ha előképzettségét vagy szellemi képességét a könyvtárügyi megbízottak megfelelőnek találták.

12. A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete a könyvtárosi tanfolyamról

[33]

[34]

[Tovább a galéria oldalára](#) [35]

1919. április 24.

Jelet: MNL OL K 305–1919–28–87745. – *Eredeti, gépelt, aláírással.*

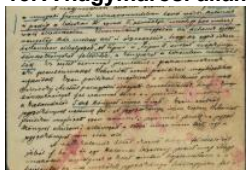
A képzés három részből állt: 1. a könyvtári munkafolyamatok elméleti kérdéseinek ismertetése (könyvtár, könyvtárgazgatás, könyvtártechnika, könyvészeti ismeretek); 2. bevezetés a gyakorlati munkába egy erre a célra kijelölt könyvtárban (a Szabó Ervin Könyvtár valamelyik fiókkönyvtárban); 3. kijelölt egyetemi előadások hallgatása. [23] ezekből vizsga, végül beszámolás a kötelező olvasmányokról.

Az elméleti képzést biztosító tanrend a következő előadásokból állt: könyvtár, tudományos könyvtárak, könyvtár és múzeum, könyvek beszerzése, katalogizálás, osztályozó rendszerek, tájékoztató szolgálat, kölcsönző módszerek, könyvtár és olvasó, könyvtári statisztika, raktárrendszerek, könyvészeti ismeretek, papírgyártás, nyomdászat, könyvkötés, könyvkiadás, olvasók lélektana, külföldi és ifjúsági irodalom. A tanfolyam oktatói közül tízen a Szabó Ervin Könyvtárban és/vagy a közoktatásügyi népbiztóságnál dolgoztak, mint például Dienes László, Kóhalmi Béla, *Braun Róbert*, [24] *Pikler Blanka*. [25] Figyelemre méltó, hogy az oktatók között szerepelt az 1930-as évek meghatározó vallás- és közoktatásügyi minisztere, *Hóman Bálint*. [26] valamint a Horthy-korszak egyik meghatározó könyvének (*Az elsodort falu*) szerzője, *Szabó Dezső*. [27] Hóman a tudományos könyvtárakról, Szabó Dezső pedig *A külföldi irodalom olvasmányi szempontból* címmel tartott volna előadást. Utóbbi azonban később visszalépett, helyét *Babits Mihály* [28] vette át. [29]

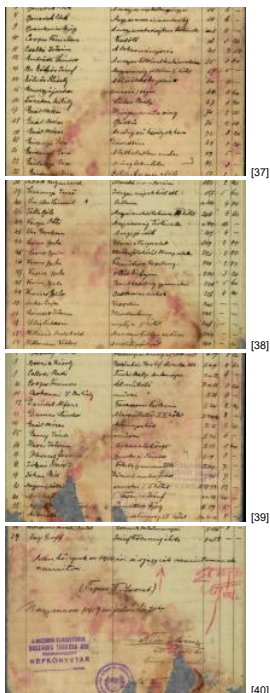
A tanfolyam 1919. május 12-én kezdődött 179 hallgató részvételével. Fogarasi Béla nyitóbeszédében kiemelte, hogy valójában mit is vár az új könyvtárosoktól. „Fogják fel ezt a kurzust úgy, mint csak egy részét annak, amit önöknek tanulni kell, amit önöknek a magukévé kell tenni, hogyha ennek a társadalomnak valóban tudományos, közművelődési munkásai akarnak lenni. Aki önközül tehát nem ismeri a marxizmus alapjait, aki önközül nincs áthatva nemcsak egy általános helyesléstől a szocialista gondolatoknak, hanem valóban a szocialista kultúrpolitikának minden vonatkozásától, az nem könyvtárba való, annak ebben a társadalomban, mint szakmunkásnak, nincs komoly helye.” [30] A június 30-án befejeződött elméleti képzés után következett a gyakorlati munka elsajátítása könyvtárlátogatások, illetve a Szabó Ervin Könyvtár valamelyik fiókjában történő három hónapos szolgálat formájában.

A fenti kezdeményezések és törekvések mellett az általunk feltárt levéltári dokumentumok a problémákra is felhívják a figyelmet. A nagymarosi állami iskolából érkezett jelentés a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsához, melyben a vörös katonák által a népkönyvtár anyagában okozott károkról számoltak be. A nagymarosi állami elemi iskolában 1919. július 2–4-én a nyugati frontról visszavonuló katonákat szállásoltak el, akik ott tartózkodásuk alatt megrongálták a könyveket. Az esetet azonnal jelentették a parancsoknak, és július 18-án katonai bizottság jelent meg az okozott károk felvétele kapcsán, de a tanács is eljárást indított az ügyben.

13. A nagymarosi állami iskola jelentése a vörös katonák által okozott károkról

[36]

[37]

[38]

[39]

[40]

[Tovább a galéria oldalára](#) [41]

1919. július 23.

Jelzet: MNL OL MNL OL K 737-101-1919. – *Eredeti, kézzel írt, aláírással.*

Összegzőként elmondható, hogy a proletárdiktatúra időszakában a művelődés- és könyvtárügy terén – a központosítás, államosítás révén – előremutató változásokat is meg kívántak valósítani. A kultúrát, a művelődést azon társadalmi rétegek számára is hozzáférhetővé szerették volna tenni, természetesen az osztályharcos, marxista szemlélet jegyében, amelyek korábban ettől nagyrészt el voltak zárva. A fentebb részletezett okok miatt a terveknek azonban csak egy része valósult meg, ami pedig megvalósult, az sem bizonyult hosszú életűnek. 1919. augusztus elseje után a létrehozott szervezeteket megszüntették, a könyvtárügyért dolgozó személyeket állásukból felfüggesztették, majd elbocsátották, és több esetben fegyelmi eljárást indítottak ellenük a Tanácsköztársaság alatt tanúsított magatartásuk miatt.

[1] A Tanácsköztársaság története a magyar történetírás egyik folyamatosan vitatott és különböző korszakokban más-más előjellel bemutatott témája. A bukás után, a két világháború közötti időszakban a forradalmat, a proletárdiktatúrát átéltek kortársak által írt munkák (Szekfü Gyula: *Három nemzedék*, Gratz Gusztáv: *A bolsevizmus Magyarországon*) határozták meg annak megítélését és az arról való gondolkodásmódot. Közvetlenül 1945 után nem készült a témáról szakzerű történeti munka. A változás 1956 után következett be. A Tanácsköztársaság 40. évfordulójára már több könyv, szakcikk jelent meg, és ettől kezdve vált kiemelt fontosságú témává. Bár történeti feldolgozását egyértelműen marxista szemlélet jellemezte, a történészek idővel egyre szakszerűbb és tárgyilagosabb módon igyekeztek megközelíteni azt. A rendszerváltás óta a Tanácsköztársaság történetével viszonylag kevesen foglalkoztak, így a sajtó és a politika befolyásolta leginkább a korszak és annak szereplőinek, intézkedéseinek megítélését.

[2] Lukács György (1885–1971): marxista filozófus, esztéta, egyetemi tanár, a Tanácsköztársaság idején közoktatási népbiztos. A húszas években az emigrációban működő MKP funkcionáriusa.

[3] Dienes László (1889–1953): szociológus, író, Szabó Ervin tanítványa és munkatársa, a KMP egyik alapító tagja, könyvtárigazgató, egyetemi tanár. A Tanácsköztársaság idején a könyvtárügyek országos vezetője. 1919-től emigrációban élt Bécsben, majd Romániában, ahol 1926–29 között szerkesztette a Kolozsvárott megjelenő *Korunkat*. Romániából 1928-ban Berlinbe, végül 1931-ben Moszkvába ment. A Marx-Engels-Lenin Intézetben, a Vörös Tanárképző Főiskolán és az Idegennyelvképző Pedagógiai Főiskolán dolgozott. 1945. decemberben tért haza. 1946. januártól a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója, 1948 végétől a budapesti egyetem jogi karán tanszékvezető tanár.

[4] Kóhalmi Béla (1884–1970): könyvtár tudományi szakíró, egyetemi tanár, az irodalomtudományok kandidátusa. A budapesti egyetem jogi karán tanult. 1910-ben könyvtárosi szakvizsgát tett. Részt vett a Galilei Kör és a Társadalomtudományi Társaság munkájában. Tagja volt a Huszadik Század társaságnak, és baráti viszonyba került Jászi Oszkárral, valamint Szabó Ervinnel, aki 1909-ben könyvtárban rábíztta az új betűrendes és szakkatalógussal kapcsolatos munkák irányítását. A Tanácsköztársaság idején Dienes László mellett helyettes könyvtári megbízott volt. A proletárdiktatúra bukása után állásától megfosztották, négy hétig fogva tartották, tárgyalását 1920 márciusára tűzték ki. A börtönbüntetés elől Bécsbe emigrált, ott a Bécsi Magyar Kiadó lektora, a *Panorama* képeslap helyettes-szerkesztője, a *Bécsi Magyar Újság* és a *Die Bühne* munkatársa volt. 1934-től Magyarországon élt, eleinte rendőri felügyelet alatt. 1944-ig szerkesztette a *Rádióújságot*, tanulmányokat írt a *Szabadunkba*. 1945 után a *Szabad Nép* munkatársa, a Fővárosi Könyvtár helyettes igazgatója. Révay Józseffel együtt szerkesztették a *Hungária irodalmi lexikont*. 1949 végétől az Országos Könyvtári Központ munkatársaként több millió könyvet megmentett a pusztulástól. 1949-től meghívott előadó, 1956-tól 1960-ig, nyugdíjazásáig a budapesti tudományegyetem könyvtár tudományi tanszékén egyetemi tanár.

[5] <http://mek.oszk.hu/03100/03159/html/csapod20.htm> [42]

[6] Fogarasi Béla (1891–1959): filozófus, egyetemi tanár. A budapesti egyetem bölcsészeti karán 1914-ben fejezte be tanulmányait. 1914–19-ben középiskolai tanár volt. Az I. világháború éveiben részt vett a Galilei Kör munkájában. Az elsők között lépett be 1918-ban a KMP-be. 1919-ben a Tanácsköztársaság idején a közoktatásügyi népbiztoságon dolgozott, részt vett a Tanácsköztársaság kulturális politikájának kialakításában. A proletárdiktatúra bukása után emigrációba vonult, Bécsben, Berlinben, majd Moszkvában tevékenykedett. A marxista-leninista filozófia és közgazdaságtudomány népszerűsítése mellett önálló tudományos munkát is folytatott. Hazatérése (1945) után 1946–48-ban minisztériumi osztályfőnök, majd egyetemi oktató.

[7] HAVASI ZOLTÁN: Tudománypolitikánk és könyvtárpolitikánk forradalmi öröksége. In: *ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE. ACTA BIBLIOTHECARIA. FASCICULUS I. TOMUS VII.* Szeged, 1968, 15. http://acta.bibl.u-szeged.hu/7778/1/biblio_007_fasc_001_001-026.pdf [43]

[8] *A magyar tanácsköztársaság művelődéspolitikája.* Szerk.: PETRÁK KATALIN–MILEI GYÖRGY. Gondolat, Bp., 1959, 148.

[9] Uo. 153–155.

[10] Uo.

[11] SZABÓ GYÖRGY: Adalékok a Tanácsköztársaság könyvpropagandájához. *Magyar Könyvszemle*, 1959. 1. sz.

[12] <http://mek.oszk.hu/03100/03159/html/csapod20.htm>

[13] <http://mek.oszk.hu/03100/03159/html/csapod20.htm>

[14] KÓHALMI BÉLA: *A magyar tanácsköztársaság könyvtárügye.* Gondolat, Bp., 1959, 99.

[15] <http://mek.oszk.hu/03100/03159/html/csapod20.htm> [42]

[16] PETRÁK–MILEI: i. m. XXIII.

[17] <http://mek.oszk.hu/03100/03159/html/csapod20.htm>

[18] PETRÁK–MILEI: i. m. XVII.

[19] SZABÓ: i. m. 214.

[20] Gragger Róbert (1887–1926): irodalomtörténész. Az egyetemet Budapesten, Párizsban és Berlinben végezte. 1916-tól a berlini egyetem ekkor szervezett magyar tanszékének tanára. Az ugyanebben az évben megalapított Berlini Magyar Tudományos Intézet Collegium Hungaricum első igazgatója. 1925-től a pécsi egyetem tiszteletbeli tanára. Nagy jelentőségű volt a magyar tudomány külföldi népszerűsítése érdekében elindított vállalkozása, az *Ungarische Jahrbücher* című folyóirat és az *Ungarische Bibliothek* című kiadvány.

[21] KÓHALMI: i. m. 179–180.

[22] Azaz másfél éves könyvtárosképző iskolát állítottak volna fel.

[23] Király György: *A régi magyar irodalom története*; Riedl Frigyes: *A francia naturalisztikus regény*; Benedek Marcell: *A francia naturalisztikus regény*; Rózsa Dezső: *Az észak-amerikai angol irodalom a 19. században*; Wilde János: *A grafika története*.

[24] Braun Róbert (1879–1937): szociológus, lexikográfus. Egyetemi tanulmányait Budapesten és Párizsban végezte. Lippán, majd 1907-től Marosvásárhelyen kereskedelmi iskolai tanár. 1911–1918-ban a Fővárosi Könyvtár aligazgatója volt, 1911-től 1918-ig működött együtt Szabó Ervinnel. Ők fejlesztették európai viszonylatban is mintaszerűvé a Fővárosi Könyvtárat. A Tanácsköztársaság megdöntése után bebörtönözték, sokáig üldöztetésben volt része. Lektorként, fordítóként dolgozott. Haladó szellemű falukutató munkái üttörők voltak. Elnöklete alatt jött létre a Társadalomtudományi Társaság szociográfiai szakosztálya. Egy időben a *Huszadik Század* című folyóirat szerkesztőjeként is dolgozott.

[25] Pikler Blanka (1883–1957): bibliográfus, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főmunkatársa, a Feministák Egyesületének titkára. 1908-ban került a fővárosi könyvtárba. Szabó Ervin bizalmas köréhez tartozott, gépelte és terjesztette politikai írásait, antimilitarista röpiratait. Köhalmi Bélával szerkesztette a *Magyar könyvkereskedők és Könyvkiadók Évkönyvét* (1914–1916). A Tanácsköztársaság alatt a könyvtári hálózat kiépítésén dolgozott, előadott könyvtárosképző tanfolyamon, fiókkönyvtárakat szervezett. A forradalom idején vállalt szerepe miatt a Horthy-rendszer megfosztotta állásától.

[26] Hóman Bálint (1885–1951): történétíró, egyetemi tanár, kultúrpolitikus. A budapesti egyetemen szerzett bölcsészdoktori oklevelet. 1915-ben az Egyetemi Könyvtár, 1922-ben az OSZK igazgatója, 1923-ban a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója lett. 1925-től 1931-ig a budapesti egyetemen a középkori magyar történelem tanára. 1932-től 1938-ig, majd 1939-től 1942-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter. Kultúrpolitikusként az 1930-as évek elejétől mindinkább a németbarát orientációt képviselte. 1946-ban a népbíróság mint háborús bűnöst életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. Jelentős kutatója volt a középkori magyar történelemnek.

[27] Szabó Dezső (1879–1945): író, kritikus, publicista. A budapesti bölcsészettudományi karon tanári diplomát szerzett. Gimnáziumi tanárként különböző városokban működött. Publicisztikai működését Székesfehérvárott kezdte egy antiszemita cikksorozattal. Éveken át a *Nyugat* és a *Huszadik Század* munkatársa volt. 1918-ban Löcsén volt tanár, innen került a forradalom alatt Budapestre. Az 1918-as „észirzósás” forradalmat még örömmel üdvözölte, de a proletárdiktatúra idején vidékre „menekült”. Legnagyobb hatású regényét, a még 1918-ban befejezett *Az elsodort falut*, a Horthy-korszak a maga igazolásának tekintette. Az 1920-as évek első felében ünnepelt író volt. Tanári állásáról lemondott, és kizárólag írásaiból élt. Élesen szemben állt a német megszállás és a nyilasuralom terrorjával. A főváros ostroma alatt halt meg.

[28] Babits Mihály (1883–1941): költő, műfordító, elbeszélő, esszéíró. A *Nyugat* első nemzedékének egyik kiemelkedő képviselője. 1901-től 1905-ig a budapesti tudományegyetem bölcsészkarján tanult. 1902-től kezdve különböző lapok és folyóiratok közölték verseit és műfordításait. 1905-től különböző városokban tanított. Az I. világháború kitörését ellenezéssel fogadta, és 1915-től kezdve több pacifista szellemű versben adott éke hangot békevágyának. Nagy lelkesedéssel üdvözölte a háború végét jelentő polgári forradalmat, majd a köztársaság kikiáltását is. 1919. májustól az egyetemen a világirodalom és a modern magyar irodalom tanára. De már a Tanácsköztársaság idején meghasonlott önmagával, újra befelé fordult. A Tanácsköztársaság bukása után megfosztották katedrájától, tanári nyugdíjától, és egyéb megaláztatások is érték. A két világháború közötti időszakban nagy befolyásra tett szert a magyar irodalmi élet irányításában. Közben a fasizmus és a II. világháború veszélyének fokozódása mindjobban kimozdította elszigeteltségéből, és egyre határozottabban, egyre élesebb hangon fordult szembe velük.

[29] KÖHALMI: i. m. 183–185.

[30] Uo. 188–189.

Címkék:

Tanácsköztársaság ^[44]

kultúra ^[45]

művelődés ^[46]

könyvtárügy ^[47]

államosítás ^[48]

Kiadás: 17. évfolyam (2017) 6. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/marx-engels-proudhon-bakunin-stb-konyveit-valosaggal-moho-falanksaggal-kapkodja-az-olvasok-tabora>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/marx-engels-proudhon-bakunin-stb-konyveit-valosaggal-moho-falanksaggal-kapkodja-az-olvasok-tabora>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/dienes.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1-a-kozoktatasiugyi-nepbiztos-atirata-a-kozponti-lakasbiztosaghoz-konyvtarnak-alkalmas-epuletek/humnlok030519190028724961.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1-a-kozoktatasiugyi-nepbiztos-atirata-a-kozponti-lakasbiztosaghoz-konyvtarnak-alkalmas-epuletek/humnlok030519190028724962.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1-a-kozoktatasiugyi-nepbiztos-atirata-a-kozponti-lakasbiztosaghoz-konyvtarnak-alkalmas-epuletek/humnlok030519190028724963.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1-a-kozoktatasiugyi-nepbiztos-atirata-a-kozponti-lakasbiztosaghoz-konyvtarnak-alkalmas-epuletek/humnlok030519190028724964.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/1-a-kozoktatasiugyi-nepbiztos-atirata-a-kozponti-lakasbiztosaghoz-konyvtarnak-alkalmas-epuletek>

[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/budai_vigado.jpg

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-dienes-laszlo-nyilt-parancs-kiallitastat-kervenyezi-videki-konyvtarak-szervezes-celjabol/humnlok03051919002717367402.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/2-dienes-laszlo-nyilt-parancs-kiallitastat-kervenyezi-videki-konyvtarak-szervezes-celjabol>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/4-dienes-laszlo-szamara-kiallitott-nyilt-parancs/humnlok03051919002717367404.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/3-dienes-laszlo-szamara-kiallitott-nyilt-parancs>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-az-igazsagugyi-nepbiztosag-nevelo-intezeteinek-ifjusagi-konyvtarral-valo-ellatasa-targyaban/humnlok03051919002815865902.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-az-igazsagugyi-nepbiztosag-nevelo-intezeteinek-ifjusagi-konyvtarral-valo-ellatasa-targyaban/humnlok03051919002815865903.jpg>

[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-az-igazsagugyi-nepbiztosag-nevelo-intezeteinek-ifjusagi-konyvtarral-valo-ellatasa-targyaban/humnlok03051919002815865904.jpg>

[16] <https://www.archivnet.hu/4-az-igazsagugyi-nepbiztosag-nevelo-intezeteinek-ifjusagi-konyvtarral-valo-ellatasa-targyaban>

[17] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/4-a-magyarorszag-szabo-munkasok-es-munkasnok-szarvasi-31-csoportjanak-kervenye-konyvtarra/humnlok07371919009405kerveny.jpg>

[18] <https://www.archivnet.hu/5-a-magyarorszag-szabo-munkasok-es-munkasnok-szarvasi-31-csoportjanak-kervenye-konyvtarra>

[19] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-muzeumok-es-konyvtarak-oroszagos-tanacsanak-valasza/humnlok07371919009402vilasz.jpg>

[20] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-muzeumok-es-konyvtarak-oroszagos-tanacsanak-valasza/humnlok07371919009403vilasz.jpg>

[21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-muzeumok-es-konyvtarak-oroszagos-tanacsanak-valasza/humnlok07371919009404vilasz.jpg>

[22] <https://www.archivnet.hu/6-muzeumok-es-konyvtarak-oroszagos-tanacsanak-valasza>

[23] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/8-nagyvarad-nyilvanos-konyvtaranak-kervenye-konyvigenyles-ugyeben/humnlok0305191900278354702r.jpg>

[24] <https://www.archivnet.hu/7-nagyvarad-nyilvanos-konyvtaranak-kervenye-konyvigenyles-ugyeben>

[25] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/9-a-szonyi-munkastanacs-muvelodesi-osztaly-kervenye-konyvtarra-vonatkozozan/humnlok03051919002815616104.jpg>

[26] <https://www.archivnet.hu/8-a-szonyi-munkastanacs-muvelodesi-osztaly-kervenye-konyvtarra-vonatkozozan>

[27] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/10-komarom-megye-muvelodesi-megbizottjanak-tamogato-allasfoglalasa/humnlok03051919002815616106ajinlis.jpg>

[28] <https://www.archivnet.hu/9-komarom-megye-muvelodesi-megbizottjanak-tamogato-allasfoglalasa>

[29] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/11-pasztoi-iparosok-kereskedok-es-szellemi-munkasok-szocialista-kommunista-partjanak-kervenye/humnlok03051919002815804506.jpg>

[30] <https://www.archivnet.hu/10-pasztoi-iparosok-kereskedok-es-szellemi-munkasok-szocialista-kommunista-partjanak-kervenye>

[31] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/12-gragger-robert-levele-a-kozoktatasiugyi-nepbiztosagnak/humnlok0305191900169130002.jpg>

[32] <https://www.archivnet.hu/11-gragger-robert-levele-a-kozoktatasiugyi-nepbiztosagnak>

[33] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/13-a-kozoktatasiugyi-nepbiztosag-rendelete-a-konyvtarosi-tanfolyamrol/humnlok0305191900288774502.jpg>

[34] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/13-a-kozoktatasiugyi-nepbiztosag-rendelete-a-konyvtarosi-tanfolyamrol/humnlok0305191900288774503.jpg>

[35] <https://www.archivnet.hu/12-a-kozoktatasiugyi-nepbiztosag-rendelete-a-konyvtarosi-tanfolyamrol>

[36] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-a-nagymarosi-allami-iskola-jelentese-a-voros-katonak-altal-okozott-karokrol/humnlok07371919010102r.jpg>

[37] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-a-nagymarosi-allami-iskola-jelentese-a-voros-katonak-altal-okozott-karokrol/humnlok07371919010103r.jpg>

[38] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-a-nagymarosi-allami-iskola-jelentese-a-voros-katonak-altal-okozott-karokrol/humnlok07371919010103v.jpg>

[39] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-a-nagymarosi-allami-iskola-jelentese-a-voros-katonak-altal-okozott-karokrol/humnlok07371919010104r.jpg>

[40] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-a-nagymarosi-allami-iskola-jelentese-a-voros-katonak-altal-okozott-karokrol/humnlok07371919010104v.jpg>

[41] <https://www.archivnet.hu/13-a-nagymarosi-allami-iskola-jelentese-a-voros-katonak-altal-okozott-karokrol>

[42] <http://mek.oszk.hu/03100/03159/html/csapod20.htm>

[43] http://acta.bibl.u-szeged.hu/7778/1/biblio_007_fasc_001_001-026.pdf

[44] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tanacskozarsasag>

[45] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kultura>

[46] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muvelodes>

[47] <https://www.archivnet.hu/cimkek/konyvtarugy>

[48] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allamositas>